

Pratarmė

<https://doi.org/10.51554/SLL.22.54.01>

Šis žurnalo *Senoji Lietuvos literatūra* numeris skirtas Lietuvos didžiojo etmono, Vilniaus vaivados Jono Karolio Chodkevičiaus (1571–1621) vaizdavimui senojoje Lietuvos literatūroje ir kultūroje.

Sigitas Narbutas straipsnyje apžvelgia Jono Karolio Chodkevičiaus gyvenimą ir darbus neolotyniškojoje Lietuvos literatūroje įamžinusius autorius. Jis pažymi, kad naujumu ir originalumu išsiskiria Laurencijaus Bojerio, Bazilijaus Plinijaus ir Jono Horskio poemos. Daugiausia dėmesio Narbuto tyrime skirta pastarojo autoriaus proginiam kūriniiui – *Pagarbos poemėlė naujajam Vilniaus vaivada, šviesiausiam ponui, p. Jonui Karoliui Chodkevičiui* (1617). Šiuo kūriniiu Horskis įamžino Vilniaus vyskupo Benedikto Vainos ir Vilniaus vaivados Mikalojaus Kristupo Radvilos mirtis, naujo Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus ingresą ir naujo Vilniaus vaivados Jono Karolio Chodkevičiaus įžengimą į sostinę bei jo pagerbimo iškilnę. Straipsnis publikuojamas kartu su Sigitu Narbutu atliktu šios Horskio poemėlės vertimu į lietuvių kalbą.

Živilės Nedzinskaitės straipsnyje aptariamos dvi panegirikos, dedikuotos Kražių kolegijos funduotojui Jonui Karoliui Chodkevičiui, – *Nuolanki padėka* (*Obsequium gratitudinis*, 1619) ir *Akmens pašventinimas* (*Sacra lithothesis*, 1621). Abiejų kūrinių autorystė priskiriama Motiejui Kazimierui Sarbievijui. Straipsnyje nagrinėjama šių kūrinių struktūra, jų atsiradimo aplinkybės, ypatybės, reikšmė ir refleksija lotyniškojoje LDK literatūroje. Autorė prieina prie išvados, kad abu šie kūriniai atspindi sėkmingą jo literatūrinio kelio pradžių. Jiems būdinga išradinga struktūra ir kompozicija, naujų formų ir laudacinių galimybių paieška. Visa tai, kaip mano autorė, gali liudyti ir apie tuo metu rašytą teorinį poetikos ir retorikos veikalą.

Viktorijos Vaitkevičiūtės tyrimo objektas – Jono Karolio Chodkevičiaus paveikslas, atsiskleidžiantis laidotuvių pamoksluose ir kalbose. Straipsnyje analizuojami aštuoni spausdinti laidotuvių tekstai: penki pamokslai lenkų kalba ir trys kalbos, dvi lotyniškos, o viena lenkiška. Vaitkevičiūtės atlikta pamokslų analizė parodė, kad, nepaisant individualių, atrodo, tik Chodkevičiui būdingų savybių, laidotuvių pamoksluose formuojamas idealizuotas pamaldaus senatoriaus, etmono ir karvedžio paveikslas, kurio ryškusis dėmuo – *miles Christianus* vaizdinys – narsaus kario-riterio, kovojančio dėl tėvynės ir tikėjimo, yra individualizuotas pagal išskirtinius karvedžio gebėjimus. Chodkevičiaus paveikslas yra sektinas pavyzdys to meto visuomenei siekiant pažadinti nykstantį sąmoningą pilietiškumą, tėvynės meilę.

Tojana Račiūnaitė kultūros tyrimų lauką praturtina straipsniu, skirtu atvaizdų temai Jono Karolio Chodkevičiaus gyvenime. Remdamasi palyginti nedideliu rašytiniu šaltinių korpusu, autorė atskleidžia naujų faktų apie Chodkevičiaus santykį su šventųjų atvaizdais, jų kulto vietomis ir įrodo, kad šventųjų vaidmuo etmono gyvenime buvo svarus, o pamaldumas jiems – gyvastingas. Autorė pažymi, kad Chodkevičiaus korespondencijoje atsispindintys meno sampratos kontūrai koreliuoja su XVII a. pradžios poleminiu diskursu apie šventųjų paveikslų naudas ir paskirtis, liudija bendrą epochos „jautrumą“ tam tikroms vizualumo raiškoms ir rūšims. Išanalizavusi XVII a. bažnytinio meno kontekstą, apimančią ir maskvietišką ikonų importo reiškinių, Račiūnaitė prieina prie išvados dėl anksčiau nekomentuotų arba neteisingai interpretuotų kai kurių Chodkevičiaus laiškų vietų: jos tyrimas atskleidė, kad „maskvietė“ – tai ne gyvas asmuo, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, bet maskvietiška ikona.

Šiame numeryje skaitytojai taip pat ras kelias įdomias publikacijas. Vieną iš jų, skirtą Kamojų parapiinės bažnyčios bibliotekai XVII a. viduryje, parengė Mindaugas Paknys. Antroji, parengta Liucijos Citavičiūtės, supažindina su Prūsijos karaliaus laišku dėl Prūsijos lietuvių švietimo, parašytu 1807 m. Klaipėdoje. Šis laiškas su vertimu į lietuvių kalbą skelbiamas pirmą kartą.

Kaip įprasta, apie vykusius mokslo renginius primena skyrelis „Kronika“. Čia pateikiame informaciją apie tarptautinę konferenciją „Baltijos šalių kultūros ir literatūros istorikai – ryšių tarp Rytų ir Vakarų kūrėjai“ (2022 m. rugpjūčio 18–20 d. Klaipėdoje), tarptautinę tarpdisciplininę konferenciją

„Archeologas ir kalbininkas Adalbertas Bezenbergeris (1851–1922)“ (2022 m. spalio 11–13 d. Berlyne), 6-ąjį Vidurio Europos germanistų asociacijos kongresą „Posūkis? Posūkiai!“ (2022 m. rugsėjo 22–24 d. Varmijos Mozūrų universitete Olštynė) ir Lietuvių literatūros ir tautosakos institute vykusią mokslinę konferenciją „Kultūrų polilogas Senojoje Lietuvoje: spauda, knyga, literatūra“ (XXII Jurgio Lebedžio skaitymai, 2022 m. lapkričio 18 d.). Konferencija buvo skirta Pranciškaus Skorinos ir pirmosios Lietuvoje spausdintos knygos metams.

ASTA VAŠKELIENĖ